

טבילת כלים חשמליים

הרה"ג אליקים לבנון

א. כלי סעודה

הלכה פשוטה שמקורה בתורה (במדבר לא, כג), שכלי גויים צריכים טהרה כדי להשתמש בהם. וזו לשון המשנה (ע"ז עה ע"ב): 'הלוקח כלי תשמיש מן הגוים, את שדרכו להטביל, יטביל'. הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ג) מוסיף, שמדובר בכלי תשמיש סעודה, וזאת על פי דברי הגמרא בע"ז שם: 'כלי סעודה אמורים בפרשה'. הרמב"ם חוזר ומדגיש זאת בפרק זה בהלכה ה: 'טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה...', וכן בהלכה ו: 'כלי מתכות של סעודה הנלקחים מהגויים'.

וזו לשון הטור (יו"ד סי' קב):

אין צריכים טבילה אלא לכלי מתכות והן צרכי הסעודה, כגון כוסות וצלוחיות, יורות וקומקומין וכיוצא בהן, שהן מצרכי הסעודה.

הגדרה זו של 'כלי סעודה' או 'כלים שהם לצרכי סעודה' היא מרכזית, שאם לא כן הכלי פטור מטבילה. מכאן נובע הספק על סכין של שחיטה ועל הברזלים שמתקנים בהם המצות (שו"ע, יו"ד סי' קכ סעי' ה), אם אלו קרויים 'כלי סעודה' או לא, כפי שמסבירים הפוסקים שם, (טז, ס"ק ז; ביאור הגר"א ס"ק יא).

ב. כלי

ההגדרה של 'כלי סעודה' כוללת שני מרכיבים: האחד 'כלי', והשני 'לצורך סעודה'. מהי הגדרת 'כלי' לחיוב טבילה? מצאנו הגדרות 'כלי' לעניין קבלת טומאה, וכן לעניין טלטול בשבת ועוד. האם ניתן להקיש מכך לעניין לטבילת כלים?

'חכמת אדם' (כלל עג סעי' יג) דן לגבי יורות גדולות, סירים גדולים שקובעים אותם ומחברים אותם לקרקע, וכותב: 'נראה לי דצריכין טבילה'. עם זאת, מנהג העולם שלא לטבולם. את ההיתר לכך מסביר ה'חכמת אדם' בכך, שהשיכר שמבשלים בסירים אלה עדיין אינו ראוי לשתיה אלא דורש סינון. הוא מרחיב על כך ב'בינת אדם' (שער איסור והיתר כלל סו), ומקיש מדיני טומאה וטהרה לדיני טבילת כלים. מתוך כך הוא מסיק שכלי מתכת כמו סיר, שיש בו ארבעים סאה, למרות גודלו הוא מקבל טומאה. ממילא, לדעתו הוא גם צריך טבילה. וגם אם חובר אחר כך לקרקע, לא עלה מתורת קבלת טומאה. הוא מביא סיוע לדבריו מלשון ה'ברטנורא' בפירושו לכלים (פ"כ מ"ד): 'ולא אמרין כלי המחובר

לקרקע כקרקע דמי, אלא כשהיה מחובר לקרקע מתחילתו, או שנעשה כדי לשמש את הקרקע'. אכן על אותה משנה, לשון ה'תפארת ישראל' הוא:

אע"פ שקבעה בכותל טמאה: מקבל טמאה מכל אב הטומאה. אע"ג דכל המחבר לקרקע אינו מקבל טמאה, התם בשנעשה תחילה לשם כך, להשתמש בקרקע. אז, אפילו בשעה שהוא תלוש אינו מקבל טמאה, משאין כן הכא.

נמצא שלדעת ה'תפארת ישראל', כל כלי שעשייתו על מנת לחברו לקרקע, אינו מקבל טמאה. רק כלי שאפשר להשתמש בו כשאינו מחובר, ולא נעשה על דעת שיחברוהו - מקבל טמאה גם אם חברוהו לקרקע. דין זה מובא גם בשו"ת שב יעקב, תשובה לא. גם ה'חכמת אדם' עצמו (ב'בינת אדם', שם) מביא את קושיית התו"ט (מקואות פ"י מ"י), ומסיק ה'חכמת אדם' ש'דבר שאינו נגמר להיות כלי עד אחר שנתחבר עם הקרקע, אינו מקבל טמאה'.

ג. כלים גדולים וכלים חשמליים

1. כלים גדולים / מחברים

בנוסף לחכמת אדם, דנים פוסקים נוספים בחיוב הטבילה לכלים גדולים, או כלים שלאחר עשייתם מחברים אותם לקרקע.

בשו"ת שב יעקב (שאלה לא) הוא דן בקדירות נחושת שמחברים אותה לתנור בית בחורף. בקדירות הללו היו מחממים מים, בהם היו משתמשים לבישול ואפיה. הוא מעיד שמעולם לא ראו ולא שמעו מי שטבל כלי זה.

מסקנתו, (בדומה לדעת תפארת ישראל דלעיל) שכלי אשר נעשה ע"מ לחברו לקרקע, גם בעודו מיטלטל אינו מקבל טמאה וממילא אינו צריך טבילה.

כסניף נוסף להתיר בלא טבילה הוא כותב שרוב השימוש במים החמים הללו, אינו שימוש ישיר, למשל לעשיית תה, אלא שימוש עקיף, לקחתם לשימוש בתבשיל. ומאחר ולא משתמשים במים כמו שהם, הכלי שבו מחממים אינו מוגדר ככלי סעודה.

הגדרה מחודשת כותב בערוך השלחן (יו"ד,קכ"ט), שכלי סעודה הם כלים שמטלטלין אותם ממקום למקום. אבל כלים גדולים, שמקומם קבוע, אינם בכלל כלי סעודה.

לדבריו, לא רק כלים המחברים לקרקע פטורים מטיבילה אלא גם כאלה שאפשר לטלטלם ממקום למקום, אלא שאין דרך לטלטלם.

לעומת דעות אלה, שיטת החתם סופר (חידושי חת"ס, יו"ד קכ"ק ו' ד"ה וכן הכיסוי) שחיבור לקרקע אינו פוטר מחובת טבילת כלים. לדעתו, רק בהלכות טומאה וטהרה, כלי העשוי ע"מ להתחבר לקרקע אינו מקבל טומאה. אולם, חובת טבילת כלים היא מטעם אחר, הנאמר בתורה יחד עם דיני הגעלת כלים, לפיכך, כל כלי החייב בהגעלה נקרא כלי סעודה, וחייב בטבילה, וממילא, חיבור לקרקע אינו פוטר.

יש להעיר שרבים מהפוסקים מציינים כעובדה, שהמנהג הוא שלא להטביל כלים גדולים, או כאלה המתחברים לקרקע. הפוסקים מטבילה, מחפשים את הנימוק כדי להצדיק את המנהג. כך עולה מדברי הכנסת הגדולה (יו"ד סימן קכ, בהגהות ב"י אות יח). גם החכמת אדם (עג, ג) מציין שהעולם לא נוהגים לטבול כלים גדולים, וכן כותב בשו"ת שב יעקב המובא לעיל, ובערוך השלחן (יו"ד, קכ, לט).

2. כלים חשמליים

לאור האמור לעיל, נבוא לדון בשאלת טבילת כלים חשמליים. כמובן שרק פוסקים אחרונים דנו בכך, שהר לפני כן לא היו כלים כאלה. למשל, שו"ת חלקת יעקב (יו"ד לז, מא, מג) שו"ת שבט הלוי (יו"ד נז), שו"ת אגרות משה (יו"ד כד).

העניין העיקרי בכלים חשמליים הוא, שהטבילה מזיקה (או עלולה להזיק) להם, ובכך לא יצליחו עוד לתפקידם.

ועוד, שהכלים הללו הרי פועלים רק במחבר לקרקע, והם נוצרו ע"מ להתחבר בחיבור חשמלי, ובלי זה אינם משמשים למאומה. נמצא, שלדעת השב יעקב, התפארת ישראל והחלקת יעקב, שכל כלי המיוצר כדי להתחבר לקרקע אינו מקבל טומאה, כלים חשמליים פטורים מטבילה. גם לדעת ערוך השלחן, שכלים המטלטלים ומובאים לשלחן הם כלי סעודה, אבל אלו שקבוע להם מקום אינם בכלל זה, רוב הכלים החשמליים, כמו טוסטר, מיקסר וחלקיו, ובודאי תנור וטוסטר אובן, קבוע להם מקום והם פטורים מטבילה. רק לדעת החתם סופר, שהחיבור לקרקע אינו פוטר, לכאורה הכלים הללו חייבים בטבילה.

אולם, מאחר ואנו מוצאים בפוסקים סברות מחודשות, למשל, סברת ערוך השלחן, שאין לה מקור קודם, ובכל זאת הוא משתמש בה לפטור כלים קבועים, אף אנו נאמר, שיש סברה כללית לפטור כלים חשמליים.

זאת, הואיל ולכלים הללו מחובר חלק, שבדאי לא נחשב ככלי סעודה. גוף חימום, כפתורי הדלקה וכד', אין להם ולא כלום עם הגדרת "כלי סעודה".

מאחר והחלקים הנוספים הם חלק בלתי נפרד מאותו חלק שניתן להגדירו ככלי סעודה, מסתבר לומר, שהתורה, או חכמים, חייבו טבילה רק בכלי כזה שכולו מוגדר ככלי סעודה. אולם, אלה אשר חלקם הם כלי סעודה, וחלקם החיוני לפעולת המכשיר, אינו כלי סעודה לחלוטין, החלק הפטור גורם גם לאותו חלק הקשור למזון, להפטר מטבילה, הואיל והמכשיר כולו אינו כלי סעודה. סברה זו, כוחה יפה לפטור אפילו לשיטת החתם סופר, שיש השוואה בין הגעלה לבין טבילה. גם לדעתו, קיימת המיגבלה של "כלי סעודה הטעון הגעלה, טעון טבילה". אולם אם כלי חשמלי יוצא מהגדרת כלי סעודה, בגלל ההרכב המיוחד שלו, ממילא לא קיימת גם חובת טבילה. (למרות שאם נאסר מבליעת איסור, חייב בהגעלה).

סיכום

1. תנור אפייה, טוסטר אובן, מצנע, טוסטר, מיחם - כל אלו פטורים מטבילה, מדין 'מחובר לקרקע' או מצד שאינם 'כלי סעודה'.

2. מיקסר, בלנדר, מטחנה, מגרדת וכדומה, המורכבים ממנוע שאליו מתחברים חלקים המתפרקים מחיבורם לאחר השימוש: המנוע וודאי פטור מטבילה, מפני שאינו בא במגע ישיר עם המזון. החלקים המתפרקים, אם עשויים מפלסטיק וודאי פטורים. גם אלה העשויים מתכת אפשר שהם פטורים מטבילה, הואיל וכל פעולתם היא על ידי חיבורם למנוע החשמלי, ובלא זה אין בהם שימוש. אולם מאחר שהם מיטלטלים, ראוי לטובלם בלא ברכה.

3. מחבת חשמלית.

יש שני סוגי מחבתות: האחת, גוף חימום נפרד, שעליו שמים את המחבת, כחלק נפרד, הניתן לשטיפה בפני עצמו. (בדרך כלל זו מחבת בצורת אליפסה).

והשניה, מחבת שגוף החימום מחובר לגוף המחבת, ללא אפשרות של הפרדה. (בדרך כלל, מחבת עגולה).

הראשונה, מאחר וכלי הטיגון עומד בפני עצמו, ייתכן שחייב בטבילה. אולם הואיל וקובעים לו מקום, לדעת ערוך השלחן, פטור. לכן יש לטובלו בלא ברכה. השניה, פטורה כדין כל כלי מחובר.

4. קומקום חשמלי נשלף, דרך להביאו על השולחן. לפיכך, נראה שהוא מוגדר בתור 'כלי סעודה'. אולם הואיל והוא מורכב מגוף חימום ועוד מערכות המחוברות אליו, אף זה בגדר ספק, אם הוא כלי שחייבה התורה או חייבו חכמים בטבילה. לכן, הרוצה לסמוך ולא

לטובלו, יש לו על מה שיסמוך. הרוצה לטובלו, יטבול בלא ברכה. אם לאחר הטבילה מעמידים את הקומקום, כפי שהוא, (לא הפוך) על רשת, כדי שיהא מקום למים שנכנסו למערכת החשמלית לזוב החוצה במשך עשרים וארבע שעות - המערכת מתייבשת ואין חשש שיינזק, ואין סכנה להשתמש בו.